

УДК 94(477): 388

Л.В. Удод,
викладач,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
e-mail:
lvudod@mail.ru

А. Криворученко,
студент,
Херсонський
політехнічний коледж
Одеського
національного
політехнічного
університету
e-mail:
andrekn@mail.ru

ПАМ'ЯТНИКИ ВЕЛИКОМУ ТАРАСОВІ НА ХЕРСОНЩИНІ: ДО 200-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГЕНІАЛЬНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЕТА Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Л.В. Удод., А. Криворученко. Пам'ятники Великому Тарасові на Херсонщині: до 200-річчя з Дня народження геніального поета Т.Г. Шевченка. Стаття містить огляд пам'ятних місць на честь Т.Г.Шевченка містами та селами Таврійського краю. Подаються фотографії пам'ятників поету, розповідається про історію виникнення їх в м.Херсон та Херсонській області, згадуються поетичні рядки Великого Генія із славновісної збірки «Кобзар». До статті включено карту-схему «Пам'ятники Тарасові Шевченку на Херсонщині».

L.V. Udod, A. Krivoruchenko. Monuments of Great Taras in Kherson region : to the 200 anniversary of the genius poet T.G. Shevchenko birth. This article includes an overview of memorable places in honour of Taras Shevchenko in different cities and villages of Tavriya's region. There are photos of the monuments to the poet. The history of the monuments to the poet in Kherson and Kherson region is told. Some of the Great Genius's poems from the famous collection of poems «Kobzar» are mentioned. A map-scheme "The monuments of Taras Shevchenko in Kherson regions" is included in the article.

Вступ. Кожної весни на українську землю приходять велике свято - день народження її геніального сина - Т.Г.Шевченка.

2014 року Херсонщина, як і вся Україна, відзначатиме 200-річчя від дня народження Великого Кобзаря.

Шевченко – знакова постать для України, тому річницю його народження треба відзначити гідно. Ім'я Тараса Шевченка відоме в усьому світі: у багатьох країнах йому встановлено пам'ятники, його твори перекладені майже на всі мови світу, його ім'ям в Україні названо навчальні заклади, театри, площі, вулиці, міста.

У нашому місті пам'ятник Тарасові – це символ чесності, правди і безстрашності, великої любові до людини, символ незалежності та справедливості. Важко навіть назвати іншого українця, чия любов до Батьківщини була б такою абсолютною. Саме Тарас Шевченко заповів нам жити «в своїй хаті», де «своя правда, і сила, і воля». Тому зберегти і примножити спадщину Великого Кобзаря – наш святий обов'язок.

Від Господа Бога маємо прекрасний дар – людську пам'ять. В її закутинах зберігаємо найсокровенніше, найрадісніше, найболючіше... А тема увічнення пам'яті, зокрема про постать великого Кобзаря, в монументальній пластиці, спонукала й нас до цієї пошукової роботи та творчих роздумів...

Ми чуємо тебе, Кобзарю, крізь століття.
Тебе своїм сучасником звемо. [5]

Нелегке життя випало на долю Тараса Шевченка. Складною була й доля багатьох пам'ятників, встановлених на його честь. Їх забороняли і нищили російські жандарми та білогвардійські офіцери, австрійські чиновники та польські поліцаї, угорські шовіністи на німецькі фашисти. Не завжди лояльною до них була й радянська влада... Але все змінилося. І тепер в незалежній Україні сучасні українці зроблять все можливе аби виправити багатовікову помилку минулих поколінь.

Матеріал і результати дослідження. Образ Тараса Шевченка, увічнений у бронзі й мармурі, прикрашає вулиці і парки українських міст і сіл.

Пам'ятники українському Пророку – це вже данина традиції, і такі пам'ятники є у багатьох областях та містах України. Не виключенням стала Херсонщина, яка сьогодні нараховує 17 пам'ятників поетові, які височать в 11 районах області, містах Нова Каховка, Берислав, Скадовськ, Цюрупинськ, Херсон. За останні роки в нашому краї створено 6 нових пам'ятників Т.Г.Шевченку.

Перший пам'ятник Великому Кобзареві в Херсонській області з'явився 1922 року (рис.1). Ініціатором його спорудження був славетний співак, пізніше народний артист СРСР Юрій Шумський. Але в ті далекі двадцяті роки він ще не був оперною зіркою, а працював у Станіславському волревкомі. Створив у селі драматичний гурток, ставив «Наймичку», «Катерину», інші шевченківські твори, і запропонував відкрити у Станіславі пам'ятник поетові.

Рис. 1. Перший пам'ятник Великому Кобзареві в Херсонській області

Та коштів не було. Тоді актори-аматори пішли від хати до хати збирати у селян продукти. Вони були відвезені до Одеси, продані, і на виручені гроші було замовлено погруддя Шевченка. Поки воно виготовлялося, місцеві майстри спорудили постамент, на якому було викарбувані слова:

Учитесь, брати мої,
Думайте, читайте.

До нашого часу напис не зберігся. Пам'ятник було відкрито 9 березня 1922 року в день народження Кобзаря. [4]

Цікаво про появу пам'ятника Шевченку в Станіславі повідала Антоніна Голобородько, сількор, вчитель-пенсіонер, с. Станіслав Білозерського району: «Великого Кобзаря щиро шанують у селі Станіслав Білозерського району. Саме тут було встановлено одне з перших погрудь Тараса Григоровича Шевченка на Херсонщині. Ця подія пов'язана з перебуванням у Станіславі актора Юрія Васильовича Шумського. Голодного 1921 року лиха година закинула його в наше село. Багато сил віддавав Юрій Васильович згуртуванню творчої молоді Станіслава, тут активно діяв драмгурток. Але разом з тим Юрій Васильович мав піднесену мрію вшанувати пам'ять Кобзаря, відкривши в селі пам'ятник. Станіславці радо сприйняли пропозицію, але почали думати: де взяти кошти на пам'ятник, коли щодня до братської могили на цвинтар несли по кілька померлих? Лютував страшний голод: кожен селянин ламав голову над тим, як прожити день... Та ніщо не могло зашкодити людям у їхній благородній справі. Вони несли до сільради по фунту-два ячменю, проса, кукурудзи, квасолі — одним словом, хто що мав. І так мало-помалу назбирали два з половиною пуда зерна, на той час це було цінніше за золото. Зерно відвезли до Києва, де й замовили погруддя. Воно було встановлено в центрі села на величному, заввишки в кілька метрів постаменті. На лицьовому боці постаменту зображено бандуру, сувій паперу, пензлі, на решті боків — рядки з невмирущих творів Кобзаря.

Не можу не пригадати такого випадку. 1941 року фашистські поневолювачі увірвалися в село. Вони шматували все, що потрапляло їм під руки. Особливо трощили, розстрілювали бюсти, портрети радянських вождів. Дійшла черга і до пам'ятника Кобзареві. Група селян зі сльозами на очах стояла неподалік і тривожно чекала: що ж зроблять вороги з дорогим усім станіславцям Шевченком?.. Озвірілий фашист наставляє на пам'ятник дуло автомата, ось-ось пролунає черга... Та гучний голос Андрія Миколайович Шепеля випереджає його: «Що ти робиш? Це ж Шевченко!..»

Рис. 2. Погруддя Тараса Шевченка перед Станіславською середньою школою

Фашист, мов очманілий, озирнувся на Шепеля й кілька разів повторив: «Шевченко?.. Шевченко?..» І пішов геть. [4]

У 1980-ті роки погруддя Тараса Шевченка (рис. 2) було встановлене перед новою Станіславською середньою школою, але вже на зовсім іншому постаменті. Щороку в шевченківські дні тут людно — проходять свята пам'яті великого сина українського народу.

«Рідний край!» Що означає це поняття для кожного з нас? У кожної людини на землі є «своя маленька» батьківщина, з якою тебе пов'язує нерозривними узами пам'ять про прожите. Для багатьох студентів Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету такою батьківщиною є смт Білозерка, в центрі якого розташовано пам'ятник – погруддя батькові української нації Т.Г. Шевченку (рис. 3).

Рис. 3. погруддя Т.Г. Шевченку в с.м.т. Білозерка

Стоячи мовчки перед пам'ятником, вдивляючись в обличчя поета, помічаємо риси великої муки і великого болю, але вони не виражають приреченості. Різець скульптора вловив безперервний, безконечний рух мислі на його задумливому чолі – робити діло, бо воно спільне. Цей різець вловив і сам висвіт шевченківської душі, який не згасає у зморшках під очима.

Навесні 1982 року генічеський парк імені Шевченка, що по вулиці Махарадзе, прикрасив пам'ятник Кобзареві (рис.4), створений уродженцем міста скульптором В.О. Кольцовим, який на той час жив і працював у Сімферополі.

З постаменту вдумливо дивиться поет, притискаючи до грудей книгу, на якій викарбувано «Учитесь, брати мої». Цей куточок парку - одне з улюблених місць генічан:

Рис. 4. Пам'ятник Кобзареві в генічеському парку

І мене ...

Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом. [6]

Щороку влітку манить кожного українця тепле море. І вкотре відбувається тепла зустріч із Скадовськом. Пам'ятник Т. Шевченку тут відкрито було в 1987 році (рис.5).

Любіть Україну у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її вічно живу і нову,
мову її солов'їну. [6]

Рис. 5. Пам'ятник Т. Шевченку в Скадовську

А який величний пам'ятник українському Генію (рис.6) в м. Цюрупинськ. Козаки «Олешківської Січі» в січні 2002 року виступили з ініціативою, звернувшись до жителів міста й району про встановлення пам'ятника Т.Г. Шевченку в центрі міста. Їх бажання здійснилося в серпні 2002 року.

Рис. 6. Пам'ятник Т. Шевченку в Цюрупинську

Щороку біля пам'ятника Великого Кобзаря урочисто вітають учнів шкіл Цюрупинська, переможців відбіркового туру Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді ім. Т. Г. Шевченка, кращих знавців творчості геніального українського Кобзаря, а також юних поетів, які роблять перші, але вже успішні кроки на цьому шляху.

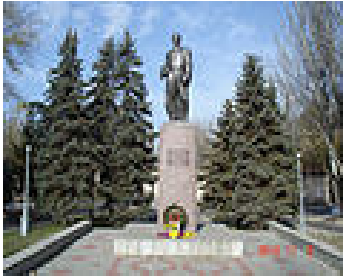
Благословить дітей своїх
Твердими руками,
І діточок поцілує
Вольними устами. [6]

Рис. 7. Пам'ятник Шевченку у Г. Пристані

У центрі Голої Пристані, біля школи № 3, тривалий час стояла тиражована скульптура «Дівчина з голубом». Замість неї у центрі було вирішено встановити

пам'ятник Тарасу Григоровичу (рис.7). Почесне завдання доручили уродженцю села Збур'івка Володимиру Миколайовичу Потребенку - випускнику Одеського художнього училища. Працюючи над пам'ятником, автор зробив кілька макетів-ескізів, доки знайшов бажаний образ Кобзаря. У роботі над скульптурою брав участь й І.Г.Білокур. Скульптура стала окрасою міста. Учні школи свято шанують пам'ять Великого Кобзаря. Вони впорядковують територію, приносять живі квіти та вінки, проводять виховні заходи. [1]

Рис.8. Пам'ятник Шевченку у Новій Каховці

Своєрідний пам'ятник Т.Г.Шевченку (рис.8) встановлено у Новій Каховці. Ідея створення пам'ятника у цьому місті виникла ще за радянських часів. Громадськість міста, колективи підприємств зібрали певну суму коштів для спорудження пам'ятника Кобзареві, але практичне вирішення питання затягнулося.

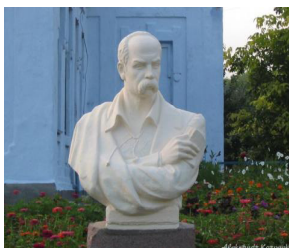

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
За нею душу погублю. [6]

Рис.9. Пам'ятник Шевченку на березі Каховського моря

Лише у 2001 році міський голова А.В. Лук'яненко дав згоду на спорудження пам'ятника. У приміщенні міської картинної галереї було проведено конкурс на найкращий проект пам'ятника. Переможцями стали скульптор В.М.Потребенко, член Спілки художників України, та М.Ф.Рашевський. Їм належить також і архітектурне вирішення. Скульптура була виготовлена з залізобетону і окута мідним листом.

Берислав. Місто, де сходилися чумацькі шляхи. Пам'ятник Тарасові Шевченку тут знаходиться в бериславському парку на березі Каховського моря (рис.9).

Рис. 9. Памятник Шевченку в с. Велика Лепетиха

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От, де люде, наша слава,
Слава України! [6]
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як Господа слово. [6]

У березні 2004 року на день народження Великого Кобзаря Тараса Григоровича Шевченка за ініціативи голови районної державної адміністрації Василя Михайловича Котенкова встановлено у центрі майбутньої паркової зони селища Велика Лепетиха бюст (рис.10), який було виготовлено приватним підприємством «Шукран» м. Запоріжжя за кошти районного бюджету.

Постамент - з граніту. Пам'ятники поетові з'явилися останнім часом і в Каланчаку (рис.11), Тарасівці (рис.12), Дар'івці (рис.13), Ювілейному (рис.14), Широкій Балці (рис.15) та інших населених пунктах області. Біля пам'ятників проводяться заходи вшанування поета, літературні свята, конкурси поезії.

Рис. 11.

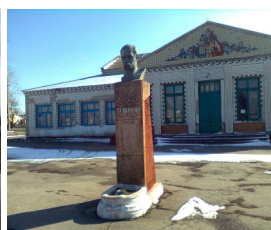

Рис. 12.

Рис.13.

Рис.14.

Рис.15.

Не може не привернути увагу скульптурний портрет Т.Г.Шевченка у Високопіллі - робота херсонського скульптора Г.І.Шапка. Погруддя поета встановлено на високому постаменті з коротким написом «Т.Г.Шевченко». В образі поета підкреслено його мудрість, глибоку стурбованість долею народу, палке бажання боротися за щастя рідної землі. [4]

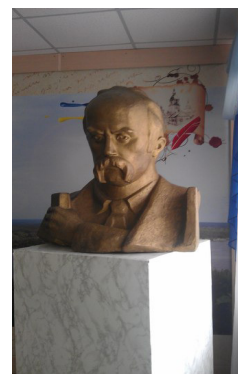

Рис. 16. Скульптурний портрет Т.Г.Шевченка у Високопіллі

Безсмертна спадщина нашого Пророка користується великою любов'ю усіх українців. Здавна беруть у своїх серцях пам'ять про нього й жителі Херсона.

Один із найкращих пам'ятників Тарасові Шевченку (рис.16) на Херсонщині створив скульптор Іван Григорович Білокур.

Рис. 17. Погруддя Т.Г.Шевченка

Він закінчив Київський художній інститут, де був учнем відомого майстра професора М.Г.Лисенка. Брав участь у виставках з 1960 року. До шевченківської теми скульптор вперше звернувся 1964 року, коли взяв участь у виставці в Києві, яка була присвячена ювілеєві Шевченка. Фахівці та численні глядачі оцінили талановиту роботу І.Г.Білокура «На панщині», навіяну образами шевченкових поезій. Живучи в Херсоні, він час від часу ремонтував гіпсове погруддя Шевченка, яке стояло у місті. На початку 70-х років, будучи депутатом Верховної Ради СРСР від Херсонщини, у Херсоні часто бував відомий письменник Олесь Гончар, який і виступив з пропозицією заміни малохудожнього погруддя на монументальну скульптуру. Його ініціативу підтримали жителі міста. Роботу над пам'ятником запропонували І.Г.Білокуру, оскільки шевченківська тема була не новою у творчості скульптора. Він охоче взявся за створення пам'ятника Кобзареві в Херсоні. Робота просувалася швидко. Одного разу до майстерні завітав Олесь Гончар. Він оглянув роботу, позитивно оцінив її і висловив авторові подяку. Пам'ятник було відкрито у 1971 році на проспекті Текстильників, посеред широкої алеї. На постаменті з сірого граніту - напис - факсиміле поета. Величне погруддя Кобзаря окуте міддю. Цей пам'ятник - символ великої любові херсонців до національного генія. [4]

Погруддя Т.Г.Шевченка (рис.17) було встановлено 2004 року і в херсонській школі № 52 з поглибленим вивченням української мови. Автор цієї роботи скульптор Іван Іванович Мердак. Ідея встановлення погруддя пов'язана з тим, що школа носить почесне ім'я Генія українського народу. Таким чином, педагогічний колектив, учні школи вирішили підкреслити індивідуальність «своєї рідної домівки» на Херсонщині. Коштами допомогла українська діаспора в Канаді, а спілка «Просвіта» вирішила передати бюст школі.

Висновки. Людина створена на світі для того, щоб творити добро, пізнати себе, удосконалюватись і йти вперед. Життєві випробування не повинні збивати її з дороги правди, як не могли цього зробити з Великим Тарасом. Свою місію на землі він виконав, тому удостоївся стати пам'ятником, не тільки скульптурним витвором, але й вічним спогадом у серцях своїх нащадків. Пам'ятники Шевченку на Херсонщині - свідчення великої любові та поваги до пам'яті поета жителів нашої області. На карті-схемі (рис.18) вказано кількість пам'ятників Кобзареві в Херсонській області. Вони завжди оточені великою кількістю квітів. Вони допомагають культурному зростанню та духовному відродженню народу. Бо як не згадати рядки поета:

І оживе добра слава,
Слава України...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас благаю ! [6]

Рис. 18. Карта-схема «Пам'ятники Тарасові Шевченку на Херсонщині»

Отже, пам'ятники Т.Г.Шевченку складають, у прямому та переносному сенсі, золотий фонд історико-культурної спадщини Херсонщини. Адже є не тільки цінними науковими та пізнавальними об'єктами, а й реальною базою для активного використання у туристичній сфері.

Література

1. Архівні установи Херсонщини: ретроспективна діяльність [Електронний ресурс] /Режим доступу: www.mycity.kherson.ua/jornal/Konstanty12/ohorona.html.
2. Володимиров, Л. Шевченко і Херсонщина [Текст]// Джерело. – 1997. - № 21.
3. Охорона пам'яток історії і культури – справа державна [Електронний ресурс] /Режим доступу: www.mycity.kherson.ua/jornal/Konstanty12/ohorona.html.
4. Пам'ятники великому Кобзареві на Херсонщині [Електронний ресурс] /Режим доступу: www.artkavun.kherson.ua.
5. Симоненко, В. Поетична спадщина [Текст]. – Харків: Ранок, 1999.-64с.
6. Шевченко, Т. Зібрання творів [Текст]. – К.:Дух і Ліра, 2009.-552с.